

bontakoztak ki, Magyarországon a török hódoltság miatt meggyöngült a római egyház, így a reformáció tanai szinte nagyobb akadály és feszültségek nélkül érvényre juthattak. A hódoltsági területeken jórészt olyan papok maradtak, akik a reformáció híveivé váltak — ilyen volt pl. Dévai Bíró Mátyás és Sztárai Mihály. Az istentisztelet rendjében ennek következtében, amíg volt, aki azt énekelte és vezette, természetes módon megmaradtak a középkori liturgia hitvallásilag elfogadható alapelemei annak anyanyelvre fordított, egyszerűbb zenei anyagával, melyet a többnyire kézíratos graduálok őriztek meg.

A genfi reformációhoz sokkal inkább hasonlított történelmünkben a török kiűzése utáni időszak, mely az ellenreformáció és a Habsburg befolyás megerősödése miatt a vallási függetlenségi törekvések mellett politikai szabadságharcot is kiváltott Thököly, majd Rákóczi vezetésével. Ebben az időben — az erőszakos katolizálási kísérletek miatt — a genfihez hasonlóan sokkal erősebb volt a római mise és az ahhoz tartozó elemek elutasítása.

Nincs okunk tehát „szégyenkezve” megtagadni a magyar reformáció liturgiai és zenei örökségét csak azért, mert Genf városában — történelmi okok miatt — másképp, radikálisabb módon valósult meg a reformáció.

Cikksorozatunk remélhetőleg megerősítette, hogy a kálvini elvek s tanítás alapján újra *lehet* és újra *kell* gondolni református istentiszteletünket nem csak teológiai, liturgikai, hanem egyházzenei szempontból is. Talán nemcsak az egyházzeneseknek felszabadító hatású, hogy a mai kálvini istentiszteletben helyet kaphat a kórusének, a műzene és az orgonaszó is. Megnyugtató, hogy a magyar reformáció középkori liturgiát megőrző útja nem tagadja a kálvini elveket, melyek szintén az istentisztelet már óegyházi kortól klasszikussá vált rendjét követik, annak bűnvallásos–igehirdetési–úrvacsorai ívét végigjárva, az állandó és változó részek egészséges arányát megvalósítva. Éppen ez a rend biztosítja, hogy a megújuló református istentiszteletbe a klasszikus egyházzeneirodalom sokkal nagyobb szelete építhető be, nem csak a zenés áhítatokra számúzva, „vallásos műsorszámként”, hanem a liturgia igei-imádságos elemeihez társulva organikus egységként — mint azt korábban bárki gondolta volna.

Bódiss Tamás

Orgonahelyreállítás a mezőberényi református templomban

A mezőberényi református templomban a templom rekonstrukciója befejezésének alkalmából 2014. jún. 29-én hálaadó istentiszteletet tartottak *Balog Zoltán*, az Emberi Erőforrások Minisztériumának minisztere jelenlétében. A munkálatok (életveszély elhárítása, toronysisak cseréje, részleges belső helyreállítás, orgonarestaurálás) 2011 és 2014 között NKA pályázati támogatásból valósulhattak meg.

A levéltári iratok szerint 1896-ban az egyházközség küldöttséget indított Aradra, hogy a Dangl János (1842–1896) által ajánlott, a Dangl Antal Fia császári

és királyi szabadalmazott műorgona-építő cég műhelyében készen álló tíz-regiszteres —a valóságban kilencregiszteres— orgonát megvizsgálja. A valóban jó szerkezetű és szép kiállítású orgonát a bizottság megtekintve azzal a kikötéssel ajánlotta megvételre az egyháztanácsnak, hogy a mester „a szép faragványokkal ékesített tölgyfa szekrény[ű], de minden aranyozás nélküli orgonát, a külső dísznek egy kissé élénkebbé tétele céljából a kellő aranyozással” lássa el. Szügyi József békési orgonista, felkért szakértő írásban nyilatkozott az orgona jó minőségéről.

Az 1800 Ft-os vételár közadakozásból, ifjúsági bál bevételéből, iparos műkedvelők felajánlásaiból gyűlt össze. Az 1896 szeptemberében megkötött szerződés feltételei alapján az egyházközség szállította az orgonát a mezőberényi vasútállomástól a templomba, és a helyszíni munkálatok alatt gondoskodott a mester és legénye szállásáról, kosztjáról. A hangszer felállítása előtt a templomban a kart ki is kellett padozni és a falakat kimeszelní, összesen 250 Ft értékben.

Az orgona beállításával az egyháztanácsnak döntenie kellett az orgonistaság kérdéséről is. Július 19-én határoztak a vegyes és a fiúiskolában ideiglenesen alkalmazott tanerők állandósításáról. Mindkét tanítót véglegesítették, akiknek ezt követően két-, illetve egyheti váltakozó szolgálatban kellett ellátniuk a kántori teendőket. A vegyes iskolában tanító Kis Sándornak azonban a megemelt fizetésért előírták az orgonázás elsajátítását, melynek sikertelensége esetére az egyháztanács kilátásba helyezte új, az orgonista teendők végzésére is alkalmas tanító megbízását. A békés-bánati egyházmegye őszi gyűlése javasolta Kis Sándornak a debreceni tanítóképző igazgatótanácsa által kiadott kántori oklevél megszerzését. 1896. október 15-én esedékessé vált az orgona felállítása. Decemberben a harangozó 2 köböl búza és 5 Ft fizetést kért az orgona fújtatásáért, amit meg is szavazott neki a presbitérium.

1918-ban a honvédelmi miniszteri rendelet következtében rekvirálták a homlokzati ón sípokat, amelyekért a Magyar Szent Korona Országainak Fémközpontja 1372 koronát fizetett az egyházközségnek. Az orgona első nagyjavítása és a homlokzati sípok pótlása 1924-re halasztódott. Fittler Sándor (1883–1953) budapesti orgonaépítő a 23 homlokzati síp pótlására és az orgona hangolására, intonálására 35 q búza értékű költségvetést nyújtott be. További 35 q búzáért megbízták Fittlert az orgona szemközi karzatra történő áttelepítésével. Az orgona újjáépítésekor a lelkész előterjesztette a presbitériumnak, hogy az orgonában szereplő „szinte felesleges Viola” változat helyett Salicional regiszter állíttassék be. — Az addigi lábfújtatást az 1960-as években váltotta ki orgonamotor. 1990 körül javították újra az orgonát.

1896-ban az orgonát készen vették. Ez magyarázatot ad arra, hogy egyrészt miért csak ennyi regiszterszámú a hangszer, hiszen a 950 férőhelyes —ugyanakkor jó akusztikájú— templom új tervezés esetén nagyobb regiszterszámot, kétmanuális hangszert is megkívánt, elbírt volna, másrészt miért került neogótikus elemekből komponált, áttört rácsozatos orgonaház a copf oszlopfőkkel ellátott késő barokk enteriőrbe.

2013-ban a templomrekonstrukciós munkák befejezésével a védőfóliázás ellenére teljesen elszennyeződött és restaurálásra már amúgy is megérett orgona helyreállítása lett a feladat. A helyreállítást a *Pécsi Orgonaépítő Manufaktúra Kft.*, a szekrényrestaurálást *Erdei Barna* restaurátor művész végezte.

A helyreállítás előtt elvi döntést kellett hozni az 1924-ben végzett átalakításra vonatkozóan. Az orgonaépítő cég megvizsgálta az akkor beépített homlokzati sípsort és a Salicional 8' regisztert, és megállapította azok megfelelő minőségét. Így nem merült fel a Fittler-sípok kicserélése. Ez örökségvédelmi szempontból is támogatható, hiszen védett hangszereken nem kizárólagos cél későbbi korok átalakításainak megszüntetésével egy korábbi állapot visszaállítása.

A fedett orgonaház a három kosáríven nyugvó nyugati karzat közepén áll, közvetlenül előtte a mellvédben a játszóasztal.

Az orgona mechanikus billentyű- és regisztertraktúrájú. Diszpozíciója:

Pedál C–c¹ (25 billentyű és hang)	Manuál C–f³ (54 billentyű és hang)
Subbass 16'	Principal 8'
Octavbass 8'	Flauto 8'
	Bourdon 8'
Pedálkopula (csak regiszterhúzó formájában, játszóasztalba építve, 25 hangos)	Salicional 8'
	Gamba 8'
	Octav 4'
	Mixtur 3 sor 2'

A homlokzatban a Principal 8' (C–e⁰) és az Octav 4' (C–F) sípjai állnak. A Salicional 8' és a Gamba 8' nagyoktávja közös. Az eredeti fémsípok ónból készültek. A Mixtúra (2' + 1 1/3' + 1') a c²-n repetál (2 2/3' + 2' + 1 1/3'). A pedál- és a manuálmű 2–2 fasípsora (Subbass, Oktávass, ill. a Flauto és Bourdon) fenyőből készült külső és belső ajakozással. A Gamba regiszter kapaszkodóval készült, expressionnal, a fuvola regisztert horgany árnyékoló hangolólemezzel lehet hangolni. A kisebb eredeti ónsípok F-től hangravágotak.

A lécbetétes szellőadák csúszkaládák és diatonikus elrendezésűek. A pedálmű C-, ill. Cisz-oldali ládája a szekrény két belső oldalán áll. A manuálműnél a sípok ültetése az orgonaszekrény homlokzatát követi, középen állnak a magas baszszűsípok.

Az eredeti szélrendszer merítő ékfúvóval és a C-oldalon felhajtható taposóval ellátott, vasollókkal felszerelt párhuzamos kétráncú fúvóból áll.

Az építési munkálatok alatt a játszóasztalt a toronyban helyezték el. A helyreállítás során minden egyes elem munkába vétetett. Mivel az eredeti alkatrészek megmaradtak, restaurálásuk nem jelentett bonyolult szellemi feladatot, ám annál aprólékosabb munkát követelt meg. Egyes faelemek erős rovarkárt szenvedtek. Az általános megelőző vegyszeres gomba- és rovarkár elleni kezelés mellett a farontó bogarak által előidézett lyukakat tömíteni kellett fatiplikkal. A szerkezeti elemek a restaurálás során sérüléseik, meghibásodásuk kijavításá-

val lettek felújítva, tisztítással, repedések összeragasztásával, pótlással, a korrodált vas alkatrészek lecsiszolásával, a sípok kigömbölyítésével, a regiszterhúzókon a feliratok felfrissítésével, a porcelántáblákon új mázréteg felvitelével stb. A legszennyezettebb állapotú alkatrész, a fúvó, a felújítás során a régi bőr lefejtése után új bőrözést kapott juhbőrből és új kasírozást kék papírból.

Az évtizedek alatt általánosságban elhasználódó, foszló, molyosodó, tovább már nem megtartható anyagok, mint a bőr, filc, szükség szerint újra lettek cserélve a szelepeken, pedábillentyűzenen, spundtömítésnél, a fedett fasípok dugóinál. A már meggyengült rugókat is újakkal kellett pótolni. A pedábillentyűzet felső, elkopott felülete is újonnan készült juharfából.

Az orgona a regiszterszámnak megfelelően méretezett, új, háromfázisú orgonamotort kapott, amely hangszigetelt motordobozba került. A zárselepep megengedi a lábfüjtató működését is.

A helyreállítás során összességében csak a hiányzó vagy a menthetetlen alkatrészek lettek újjal helyettesítve, az eredetivel azonos anyagból, technológiával készítve. A Dangl-műhely felújított orgonája Mezőberényben az éneklő intonációval újra szolgálja a liturgiát, a koncertéletet.

Hajdók Judit

A fényképeket a Pécsi Orgonaépítő Manufaktúra Kft. készítette.

Folyóiratunk reformátuskántor-rovatában —a korábbi bemutatások-bemutatkozások hasznát tapasztalva— a továbbiakban igyekezünk rendszeresen közölni református kántoraink saját maguk által fogalmazott bemutatkozását. Megbecsülésünket is kifejezzük hűsége szolgálatuk iránt, de azt is reméljük, hogy az évek alatt fölhalmozódott anyag fontos egyházzene-történeti adatokkal szolgál, körképet rajzol, hiszen ami most jelen, nem is olyan sokára történelem lesz.

A kecskeméti református templom orgonista-kántora

Édesapám református lelkész, akinek az egyházzene —és általában a zene— mindig szívügye volt. Édesanyámmal az Osváth Viktor lelkész-karnagy-kántor vezette Kecskeméti Vég Mihály énekkarban ismerkedtek meg. A kórus már több mint 80 éves, és lelki közösség is. Ma kecskeméti kántorként én vezethetem.

Kisiskolás éveim a bács-kiskunsági Tázláron teltek. A zenei táplálék a „'48-as” református énekeskönyv volt. Emlékszem, ahogy édesapám a templomi gyülekezetet vezette és tanította szép énekhangjával. Sokat énekelünk otthon és a tanyai bibliaórákon is. Mélyen belém ivódott sok-sok kitűnő „cantus firmus”.

Édesapám 1973-tól bajai lelkész lett. Zongoratanulmányokat kezdehettem meg a helyi zeneiskolában: itt és az ének-zeneiben megtanítottak a zenei betűvetésre. A parókia és a templom zenei paradicsomot jelentett. Jöttek hozzánk kórusok, muzsikusok, és mint a szervező családtagja közelről láthattam-hall-